

שעת חינוך - פרק 5 - שלום בעידן מלחמה - עם פרופ' יורם עשת אלקלעי וד"ר הדס שבת נדיר

חמש עובדות על יורם אשת אלקלעי והדס שבת נדיר. הוא פרופסור במחלקה לחינוך ופסיכולוגיה באוניברסיטה הפתוחה, למרות שהדוקטורט שלו בכלל הוא בגיאולוגיה. הוא נחשב לאחד הפצועים הקשים ביותר במלחמת יום הכיפורים, והוא ייסד את התוכנית הראשונה בארץ לעיצוב הוראה בסביבות טכנולוגיות במכללת תל חי. היא ייסדה את התוכנית לתרבות ערבית-יהודית באוניברסיטת בן-גוריון, וכתבה את הספר תיק מספר אפס על המשורר דן פגיס, שכתב את אחד השירים הכי מוכרים של השואה, כתוב בעיפרון, בקרון החתום. אני קובי דביר, ואתם מאזינות ומאזינים לשעת חינוך, הפודקאסט של מכללת סמינר הקיבוצים. בואו נתחיל. ברוכים הבאים, יורם ועדס. שלום. שלום. אנחנו נפגשים כאן, שלושתנו, כי בעצם שניכם תשתתפו בכנס של הפקולטה למדעי הרוח והחברה בסמינר הקיבוצים, ממש בעוד שבועיים, תחת הכותרת בקש שלום ורדפהו. כנס על שלום ותהליכי פיוס. עדס, את ממארגנות הכנס, ויורם, אתה תרצה בכנס. נגיע לזה עוד מעט, אבל נתחיל באמת עם עדס, תני לנו רגע את המסגרת הכללית. זה בעצם אירוע שיא של שנה שלמה שעוסקת בנושא השלום. נכון. זו בעצם הייתה יוזמה של דיקן הפקולטה, פרופ' שיין פרוגל, לסמן את שנת תשפה כשנת חינוך לשלום, ושאיורעים שונים בעצם התכנסו לכותרת הזאת. במהלך השנה היה גם פסטיבל השירה שעסק בעצם בשירי שלום, וגם לאורך כל השנה ראינו והרצו אנשים שונים על שלום, אם זה דרך פואטרי סלאם, אם זה מנהלת בית הספר היהודי-ערבי, ואם זה היסטוריה שקשורה, או ספרות שקשורה למתי כותבים שירי שלום. ובעצם הכנס הוא אירוע שיא שיצאנו בקול קורא בתחילת השנה. תכף נגיע בכנס, אבל בעצם השלום זה ברור, מה המטרה של השנה הזאת? מה רוצים להשיג בה? הרעיון הוא שלנוכח אירועי המלחמה הקשים שאנחנו עוברים מאז 7 באוקטובר, בשנה וחצי האחרונות האלה, השלום נדחק לגמרי מהשיח, והוא נדחק כבר ב-20 שנה האחרונות. אני עושה תרגיל נחמד עם הסטודנטים, ואני מבקשת ממנו לפעמים לבדוק מתי כותבים שירי שלום. תכף אגיע עוד לכנס. ואנחנו רואים שב-20 שנה האחרונות כמעט ולא נכתבים שירי שלום. אחד, אולי, או שהשלום הפך לאיזה מילה צינית, מילה גרוטסקית שלועגים לו, או שממש לא מדברים על שלום בכלל, זה לא נמצא בתודעה. והרעיון של שנת החינוך לשלום הוא להחזיר את המושג שלום ולהחזיר את תודעת השלום. אבל זה כאילו נראה לי קצת, אני יכול להבין את זה. זאת אומרת, שלא כותבים שלום, שירים על שלום, או לא מדברים על שלום, כי התחושה ב-20 שנים האחרונות שאין עם מי לדבר. אז זהו, זו שאלה ממש טובה. התארחתי לפני כמה שנים במרכז ל-reconciliation בגרמניה. והגיע לשם אורח מרואנדה. עכשיו, רואנדה עברה מלחמות עקובות מדם. ושאלו אותו, איך זה יכול להיות שעשיתם שלום אחרי מה שעברתם? והוא ענה, כי לאנשים הייתה תודעת שלום. כי בעצם רק מי שהיה שם כבר לא רוצה לחזור לשם. והשינוי הזה של התודעה היה ממש ברמת היום-יום שם, ברמת הכלכלה, ברמת הפוליטיקה, ברמה החברתית. זה לא קורה כרגע במדינת ישראל. אין לנו תודעת שלום. השלום נדחק ואנחנו אומרים אין עם מי לדבר ובזה אנחנו פותרים את עצמנו. אין תודעה שבעצם הכלכלה, החברה, התרבות, מתגייסת לייצר את הדבר הזה שנקרא שלום. וזה מוטל עלינו, המחנכים ומכללות להוראה, וכאן אני חושבת שאנחנו נכנסים בתפקיד הזה. אבל בשביל זה אנחנו גם צריכים פרטנרים. אני חושב שאחרי 7 באוקטובר זה עוד יותר משמעותי, שכאילו, גם אם כשאנחנו רצינו מאוד מאוד מאוד, בצד השני, פחות. שוב, אז אני לא אומרת, אני לא אשת פוליטיקה. אנחנו יכולים לדבר על תפיסות שונות של פוליטיקה, אבל בסופו של

דבר המציאות נוצרת מתוך התודעה שלנו. אתה יודע, שיר השלום אומר משפט ממש ממש חשוב, ובעצם אומר אל תגידו יום יבוא, הביאו את היום. מה אנחנו עושים ביום שלנו כדי שזה יקרה? איך אנחנו מביאים את היום? האם אנחנו אומרים, טוב, יבוא יום, אולי זה יצליח, או שלנצח נאכל נחיה על חרבנו? או שאנחנו פועלים כדי לשנות את המציאות הזאת? ואני חושבת שכל השלום, והשנת חינוך לשלום, היא בדיוק הפעולות הקטנות שבסוף יביאו אולי לאיזשהו, בתקווה, גל גדול או דרך. צריך להתחיל מאדוות קטנות. יורם, תן לי את הפרספקטיבה שלך על השלום היום, כמה זה רלוונטי, אחרי 7 באוקטובר, אם יש סיבה לדבר על זה בכלל. אני הקשבתי עכשיו למה שדיברתם, וקל מאוד להיות בעמדה של מה שאתה ניסית לייצג. אני יודע שזה היה קצת פרובוקטיבי, ולהיות במקום של אם אין עם מי לדבר. נורא קל להיות במקום שאין עם מי לדבר, נורא, ואז אנחנו פטורים מלחשוב. ולפעמים, אכן בתקופה הזו נראה מצב של ייאוש גדול. אני מוכרח להגיד שכשאומרים אין עם מי לדבר, תראה מה הם עשו לנו, אני בימים האלה כבר מעז לומר לעצמי, תראה מה אנחנו עושים להם. אנחנו הפכנו מאבק שהוא מאבק פוליטי. תמיד אמרתי שאני ואבוי אם יום אחד המאבק הפוליטי שלנו עם הפלסטינים, שהוא מאבק פוליטי בלבד, או גיאוגרפי, יהפוך להיות מאבק דתי. ואני, ההרגשה שלי היא שעברנו למאבק דתי. היום גם הצבא וגם הפוליטיקאים משלבים ידיים בגישות משיחיות שלא אכפת מה המחיר, לא להם ולא לנו, העיקר שנגיע לכל מיני הישגים של, אני חושב שיש פה אג'נדות סמויות שאנחנו צריכים להסתכל בהן ביושר ולהגיד יש פה רצון לכבוש את עזה לא רק בשביל להוריד מאיתנו את סכנת החמאס, יש פה רצון לכבוש את עזה בשביל להתנחל בה. אתה יודע, אבל בגן היו אומרים על זה, הם התחילו. כן, אבל... הגישות המשיחיות הגיעו משם. אבל הם התחילו, הם התחילו, זה לא תוכנית עבודה. ואני, כשהבן שלי התגייס לצבא, הוא היה באחת הסיירות, במגלן, אני זוכר שאמרתי לו, דבר אחד, זה היה האינתיפאדה הראשונה, אמרתי לו, דבר אחד אני תובע ממך, לעולם לא תאבד את קור הרוח שלך. כי כשאיבדת את קור הרוח, הפסדת. וכשאני מסתכל עכשיו על המנהיגים שמנהיגים את ישראל ללא קור רוח, ללא תוכנית, ללא מחשבה שקולה איך פותרים את הבעיה, הם נכנסים לאותה תסבוכת שגדולי עולם נכנסו אליה. ארה"ב בווייטנאם, ברית המועצות באפגניסטן, עזה היא מלכודת פתאים, כמו לבנון. אני חייב להגיד לך שאני מוטרד ממה שהוא אחר לגמרי, ואולי בזה נסגור את הפינה הפוליטית, אבל אני מוטרד מזה שזה נעשה ממש בקור רוח. זאת אומרת, מי שמוביל, מוביל מתוך אג'נדה שלא הייתה לאמריקאים בעיראק, הם לא רצו את עיראק, ופה דווקא יש אנשים שרוצים את עזה. אז זה חמור עוד יותר. וזה אולי מטריד אותי עוד יותר. בוא נלך, דיברנו על הצבא, אז בוא נלך כמה עשרות שנים אחורה. אתה התגייסת לנחל אחרי שהיית בשומר הצעיר, נכון? נכון. היית בן גרעין? הייתי לא בן גרעין. אני בן קיבוץ בעוטף, אורים, אבל הגעתי לשומר הצעיר כעירוני בגרעין של רחובות, והייתי בגדוד הצנחנים של הנחל המוצנח, גדוד 50. ובמילואים הייתי בחטיבת הצנחנים. אני שואל מאינטרס אישי, גם אני בן גרעין כמה שנים אחרי, אבל בכל זאת. זה כבר נראה אחרת, הגרעינים של עזה היו אחר לגמרי. זה נכון. נפצעת ביום ה-12 למלחמה, ובעצם אפשר להגיד שאתה סוג של נס, נכון? אני כמו חזל... עצם זה שאנחנו נושבים פה ביחד. אני כמו חזל לא אוהב ניסים, אבל אני אוהב עבודה קשה. אני, בספר שכתבתי על העניין הזה, תיארתי איך אני גרמתי לזה שאני אשאר בחיים, על ידי שהתנהגתי בצורה מסוימת. איך? כן, נפגעתי. תן לנו את הקציר ה... הייתי בקוח שצלח את התעלה בסירות ב-18 באוקטובר, ושלושה יום אחר כך, על שפת תעלת המים מתוקים, נפגעתי מפגז שפגע קשה מאוד במוח, ושיתק את הצד השמאלי של הגוף, ופגע ביכולת שלי לקרוא ולכתוב וכולי, והייתי גם עם חור בריאה, בתנאים כאלה קשה היה מאוד לצאת משם. והגעתי ל... בזכות רופא שהיה מוכן לתת לי את האינפוזיות האחרונות, ובזכות הרבה מזל הגעתי ל...

שלא ויתר, ונתן לך את האינפוזיות. הוא לא ויתר כי אני השתוללתי, למרות שהוא אמר שהייתי כמעט מת לפי מדדים רפואיים של לחץ דם ודופק. הוא אמר, מצד שני, עם היד הזאת השתוללתי כל הזמן, ולא יכולתי לעזוב אותך למות. בספר שכתבתי על זה תיארתי את עצמי כמי שהציל את חייו בהשתוללות החסרת תוחלת הזו. ואני חושב שאני בא לסוגיית השלום. אם הדס הציגה את זה קצת מאיזה מבט של דוגמאות מהעולם, אני אין לי דוגמאות, יש לי רק איזו מידי ידיעה פנימית מאוד מאוד חזקה, שזו הדרך היחידה שאני יכול לחשוב על העולם בה. וכשהחיים, כשהמצב נראה אבוד לכאורה, אני חושב על עצמי, היה מצב אבוד לכאורה, ובכל זאת נשארתי בחיים, אז במצב אבוד לכאורה אתה לא עוזב. זה נכון שהמצב כעת נראה קשה, ונכון שזה נראה שאין עם מי לדבר. אגב, אני לא מסכים עד הסוף שאין עם מי לדבר. דיפלומטיה, זאת האומנות של הבלתי-אפשרי, שבה מוצאים חיבורים גם כשאין אפשר עם מי לדבר, כשזה נראה כזה, אלא מוצאים את הדרך לעשות, ואנחנו מראש לא מעוניינים, כי יש לנו אינטרסים אחרים. זה ייכנס לפוליטיקה, וחבל, אבל אני תמיד עומד לי בראש הדימוי של ספר יפה שקראתי, שנקראה אדון שנפל לים, על איש שנפל מאונייה לים. הוא יודע שאין סיכוי שיצילו אותו, שאף אחד לא ראה שזה קרה, והוא רחוק מנתיבי סחר, אבל הוא שוחה. הוא שוחה. הוא שוחה, כי אין משהו אחר לעשות. ולמרות שלכאורה זה נראה שאין סיכוי, ואני חושב על עצמי כמי שהכול היה אבוד, ובכל זאת עשיתי תנועות כאלה, איבדתי את יכולת הקריאה והכתיבה. ובניגוד לכל הסיכויים, היום אני מחזיק בשתי פרופסורות, אחת בגיאולוגיה ואחת במדעי הלימוד. עכשיו, זה לא מתוך תוכנית, זה מתוך חרדה גדולה ועשייה, עוד ועוד ועוד, ולא מתוך איזה הבנות גדולות. עכשיו, אני חושב שזה סוג של התנהגות שאני מאמין בה, שגם כשנראה שסוף העולם הגיע, תמשיך לנסות עד שיהיה. עכשיו, אני עומד כל יום, כל יום, שש או חמש, תלוי בעונה, עומדים מול בית הנשיא עם תמונות של חטופים. ובשבת בערב אני עומד בהפגנה, ואומרים לי, אבל מה זה ישנה? הרי זה לא עוזר. אמר, אני לא יודע, אבל זה המעט שאני יכול לעשות. ואם כשאני רואה משפחות מגיעות לנשיא, ויש להן אור בעיניים כשהן רואים אותנו עומדים, מבחינתי זה מספיק. עכשיו, לכן אני בא לשם לא מתוך איזו משנה סדורה, אני לא יודע, אבל במצב של אי-ודאות, הדבר היחיד שאני יכול לעשות, אותו אני אעשה. אז אני חושב על עוד משהו שאתה עושה הרבה, וזה כתיבה. זאת אומרת, אתה גם כתבת כמה ספרים, ביניהם גם אדם הולך הביתה וציר תמר, וגם מאמרים אקדמיים. הכתיבה עוזרת לך? עזרה לך בתהליך השיקום? עזר לך, עוזר לך עכשיו להביע רעיונות? כן, הכתיבה היא תהליך שעושה סדר בכאוס מבחינתי. אדם הולך הביתה, בספר שהזכרת, זה ספר שכתבתי עשרות שנים אחרי הפציעה, ספר שניסה לעשות סדר, ובספר אני כותב משהו כמו רק לעשות סדר בעולמים ההופל ביקשתי בכתיבה. אבל אני כותב שם הלאה, אבל אז קורים הדברים שקורים כשיוצאים לחפש אתונות אבודות, כי אתה מגלה פתאום דברים. כרגע סיפרתי להדס איך פתאום בעקבות הרצאה גיליתי מי זה החייל השרוף, אותו אדם שהשבית את שלוות חיי במשך עשרות שנים, ופתאום גיליתי את אשתו בהרצאה. עכשיו, אלה דברים שקורים רק כשאתה יוצא לדרך. והסיפורים האלה עוזרים לי, כמי שגמר את המלחמה עם תודעה מבולבלת לגמרי, עם גם נזק קוגניטיבי מאוד גדול, שהתבטאו שלו זה קריאה, כתיבה, התמצאות במרחב, וגם נכות פיזית של שיתוק לחצי הגוף ועיוורון חלקי. אבל בעיקר זה עושה סדר לתת לדברים שמות. זה מין מטרה שאין לה שום, הם לא רואים את המחיר שהולך בדרך, היום לפחות אני חושב על זה. אני יכול גם לראות בעבר מקרים כאלה. למשל, במלחמת העצמאות, בן גוריון הקריב כוחות עצומים למען ירושלים שלא תיכבש. כאלף אנשים במלחמה נהרגו מתוך ששת אלפים על הקרבות על ירושלים. זו הייתה תפיסה שלא, אם ירושלים תיפול, הכל ייפול. עכשיו, אפשר להגיד שפה היה אדם, גם הוא לא היה ער

למחיר, היה מוכן לשלם מחיר כבד מאוד, זה היה בניגוד לעמדות הצבא. אבל אני יכול לראות עדיין את ההבדל בין זה לבין האמירה לא משנה כמה יהיה, אנחנו נכבוש את עזה למטרה שאין לה שום, או אנחנו שלום לא נעשה את הדבר הזה. וזה בעצם מה שאנחנו אומרים היום. שלום עם האויב לא נעשה. אז בוא באמת נדבר על ההרצאה שלך. בכנס השלום היא תחת הכותרת לראות את האחר על חמלה ופיוס בהתמודדות עם טראומת מלחמה ונכות. אז אחרי שקצת סיפרת לנו על הסיפור שלך, איך מתוך סיפור כזה בכלל אפשר לראות את האחר? זאת אומרת, זה נראה לי קושי בסיסי לצאת עם יכולת לראות את האחר שלא לכעוס עליו, לזעום. אבל זה בדיוק האבסורד, לכאורה. בכל שבת בצהריים, כשאני עומד בתפילה למען החטופים, יחד עם קהילה ירושלמית על פארק המסילה, הקראתי שם טקסט שעסק בחמלה על האחר. ואני חושב, וככל שהשנים עוברות, אני יותר ויותר מבין את הכוח, כמה יש כוח ליכולת שלך לראות את האחר בשבילך, לא בשבילי, לא מתוך איזה אלטרואיזם כזה, אלא אתה הוא המרוויח הגדול. הספר הזה, אדם הולך הביתה, קיבל את שמו משמו, לא ממני אדם הולך הביתה, אלא מחייל מצרי, שבלב המלחמה אני רואה אותו וחוצה את השדה ממש מול המקלע שאני עומד איתו, ואני כבר מרים את קת המקלע לראות בו, כי זה הכללים, אלה הכללים במלחמה, ופתאום אני תופס שהוא הולך הביתה, הוא בורח מהמלחמה. ואותו רגע... אבל הוא יכול לחזור מחר. ואותו רגע... יתפסו אותו, והוא יירה בחבר אחר. אל תתווכח איתי עכשיו. אני עכשיו מדבר על רגע, רגע אינטימי שאני חווה עם חייל אויב, שבאותו רגע אני מבין שאין טעם להרוג. הוא די, הוא הולך הביתה, הוא כבר גמר עם המלחמה, הוא לא יחזור מחר, הוא בורח מהמלחמה בשדה הקרב. ואני מרים את המקלע... רגע, ואז בראש שלי עוברות התמונות של המשפחה. זו פעם ראשונה שאני חושב על הילדים שלי, על הילד שלי, על אשתי, ואז אני יורה לפני הרגליים שלו שיברח משם. עכשיו, הרגע הזה של הזדהות עם ה... כי גם אני כבר רוצה ללכת משם, אני כבר שבועיים כמעט במלחמה. אני לא יכול לראות את זה יותר. כל מה שאני רוצה זה לברוח גם, אבל אני לא מסוגל. אי אפשר לברוח. גם אני לא מסוגל כי יש לי אחריות. כל המילים היפות, אבל בלב בפנים, קראנו לזה פציעה מבוקרת. זו פציעה קטנה שבעקבותיה אתה יכול להסתלק משם בכבוד, בלי זה. והיו הרבה רגעים כאלה במלחמה. רגעים של איש פרק שקראו לי אנשים בלבן, שבהם אנחנו, אני מתאר איך אנחנו תופסים חבורה של פלאחים שבאו לכבות את המטע שלהם שנשרף תוך כדי קרב. אנחנו לא פוגעים בהם, כי אנחנו לא יודעים. אני זוכר את עצמי אומר, אם נהרוג אותם עכשיו, לא נשען עד סוף חיינו. כי ההתלבטות בין מוסר לבין הביטחון הפרטי שלי היא תמיד קיימת. תמיד יש לי הצדקה לפגוע באויב שמאיים עליי, אבל השאלה היא אם אתה מוכן ללכת עם זה עד הסוף, וכמה רחוק אתה מוכן ללכת עם זה. המוסר האורטנטוטי הזה, שאני אהרוג כל מי שמאיים עליי איכשהו, ואני לא אקח סיכון, הוא קשה לי, ומאז המלחמה הוא קשה לי עוד יותר. וככל שאני למדתי, שבכל מקום שהסכמתי לראות את הצד השני, אפילו אם רק בדיעבד הבנתי את זה, כאילו רק בדיעבד הבנתי שאת הקצין המצרי שהרגתי אותו במחפורת, אם הייתי עם מודעות של אדם לא מפוחד, אלא עם מודעות של אדם מפוכח, הייתי אומר לה, תתחבא פה, אני אתחבא שם, וכאילו לא ראינו אחד את השני, כל אחד ילך לדרכו. זה לא היה קורה, כמובן, אבל זאת פנטזיה. אבל אתה יודע, אתה מדבר פה על סוגיות של מוסר, ואני חושב על זה שהמשפט שכולנו מכירים, במקום שאין אנשים, אהיה אתה איש. אנחנו קצת לבד בקטע הזה, לא? זאת אומרת, אנחנו חושבים מוסר, והצד השני, פחות. אז אנחנו לבד בעניין הזה. אז השאלה אם אתה רוצה להיות... אני אומר שני דברים על זה. אז יענו לך, אני רוצה להיות. אני אהיה פחות מוסרי, אבל אני חי. על זה אני אגיד מה שאמרת פעם, כנכה מלחמה וכמי שהיה מאוד מאוד חייל קרבי לפני שנפצעת, אני ארשה לעצמי להגיד שחייל, הדילמה הזאת הידועה, שמבוססת על מקרה אמיתי, שבמרדפים בבקעה אחרי ששת

הימים היה איזה מחבל שהסתתר מאחורי בדואית ונכנסו חיילים, לא פגעו בה, ואז הוא ירה והרג אותם. אני אומר, תפקידו של חייל הוא גם לקחת סיכונים. איפה לוקחים סיכונים? אנחנו לא יודעים להגיד בדיוק. זה גבול חמקמק עד כמה אתה מוכן להסתכן. אין מצב שסיכון אפס. תמיד יש סוג של סיכון שאתה חייב לקחת. גם כשאתה הולך לעזור למישהו, אתה מסתכן במשהו, בכל זאת אתה אומר, אני מוכן לעזור, אני מוותר על משהו ואני עוזר לו, אני רץ להציל מישהו וזה. עכשיו, אנחנו חושבים, אני חושב שכמדינה האמירה הם קמים עלינו ולכן מותר לנו לעשות הכל, היא אמירה שגויה שצריך לומר בכנות, יש גבולות למה שמותר לעשות. גם במלחמה יש גבולות. חוקי ז'נבה לא סתם נכתבו, הם הופכים את החוויה האנושית של חיות לקצת מסגרת. אם ויתרנו על המסגרת הזו, נהיינו חיות. הדס, אמרתי בפתיח שיסדת את התוכנית לתרבות ערבית-יהודית. יש קשר, לדעתך, בין המוצא של אנשים ותפיסת העולם שלהם, בין היתר את נושא השלום עם הערבים? אני חושבת שהמרחב היהודי-ערבי בארצות ערב, הוא היה מרחב שבו התקיימו בעצם יחסי שלום. האנשים האלה מגיעים מתוך היסטוריה יומיומית של יחסי שלום. אז אפשר באמת לדבר על פרעות כאלה ואחרים, אבל בסך הכל אנשים חיו שם 2,700 שנה בבבל, עוד לפני האסלאם, ביחסי שלום עם התרבות המוסלמית, עם הערבים הנוצרים גם. ועם זה הם מגיעים לארץ. הם לא רואים את הפלסטינים כאויבים, הם הרבה פעמים אלה שמזכירים להם גם את התרבות שלהם. והם אלה שגם מביאים בשנים הראשונות של המדינה את הדיאלוג היהודי-הערבי. הדבר הזה משתנה בתרבות הפופולרית ובעובדה שמציבים את המזרחים על הגדרות אל מול הפלסטינים, מתקיימת שם מערכת יחסים שמתחילה להיות אחרת. ששון סומך עד יום מותו בעצם תרגם שירה ערבית, כתב על נגיף מחפוז שקיבל פרס נובל, הביא לפה את התרבות הערבית, ולאורך כל הדרך בעצם ניסה למצוא איים של שלום, איים של דיאלוג. וזה משהו שהייתי רוצה לשמר אותו גם ב-2025. אז באוי נדבר רגע באמת על איך עושים את זה, והכנס שאנחנו מדברים עליו עוד שבועיים, זה אחת המטרות שלו. ספרי קצת מה יהיה בכנס. אז יצאנו עם קול קורא בתחילת השנה לכנס שעוסק בשלום ותהליכי פיוס. בעצם כמעט ולא נכתב ספר על שלום בספרות העברית, נכתבו אין-ספור מאמרים וספרים על מלחמה. וכששאלתי את עצמי, איך זה יכול להיות שאין אף ספר על תהליכי פיוס, על שלום, על הסכמי שלום? אני מבינה שזה לא אירוע. כלומר, שלום הוא כמעט לא אירוע, זה בעצם היום-יום שלנו, זה פרקטיקות של יום-יום. ואז צריך רגע לחשוב, רגע, מה זה אומר הסכמי שלום, מה זה אומר תהליכי שלום, לאיזה אירוע זה מכניס אותנו, איזה פרקטיקות מתקיימות מתוך המרחב הזה. אנחנו כל הזמן מדברים על פרקטיקות של מלחמה. אז הכנס בעצם פונה לכלל מדעי הרוח, לתחומי היסטוריה, ספרות, פילוסופיה, חינוך, פסיכולוגיה, ולשמחתי קיבלנו הצעות ממכללות ואוניברסיטאות בכל הארץ ומייצוג של מרצים מכל הקשת, גם חרדים, דתיים-ציוניים, פלסטינים. זאת אומרת, הכנס מכיל מרחבי שיח מורכבים, שונים. יהיו לו, יהיה בעצם מפגש עם שורדת השבי ליאת אצילי בפתח האירוע, ולאחר מכן מושבים מקבילים. ואנחנו נסיים עם הצגה השיבה לחיפה, של סיני פטר, שהוא מכאן במכללת סמינר הקיבוצים. ואני מקווה שזה יהיה כנס ראשון בסדרה. זאת אומרת, שאנחנו נוכל לדבר על שנים שבהן נעשה כנס של שלום, ואולי ננסה להכניס לעצמנו את תודעת השלום. יורם, איך אתה רואה את עצם קיומו של כנס כזה ברמה האקדמית? אני אמרתי קודם, אני לא עוסק בשלום ברמה האקדמית, לכן אין לי... אני עוסק בזה ברמה האישית מאוד, כמעט קיומית. אני רואה כנס כזה בשמחה גדולה, כי זה עוד דרך להחזיק באוויר את המילה הזאת, את הדיון בזה. כל זמן שנמשיך לדבר על זה, למרות שמנסים להשכיח, זה כמו עיסוק בחטופים. הממשלה מנסה להשכיח את הדברים, ותפקיד שלנו להחזיק באוויר את הסוגיות האלה שימשיכו להיות לדיון, כי יום אחד יבואו ילדים ושאלו, מה זה הדבר הזה שלום בכלל? כמו

הקו הירוק, פעם היה עולם אחר, אפשר היה אחרת, ולאט לאט זה מתפוגג. לכן אני לא חושב שכנס כזה יכול לשנות את העולם. אפילו זה יכול, אני מודה שזה עלול להיראות אפילו קצת מנותק מהמציאות, מסביב בוער את האש, ואתם עוסקים בשלום. מישהו צריך לעסוק בזה. אני לא זוכר את שמו של אותו רב שבזמן גטו ורשה, מרד גטו ורשה, עסק בכתיבת פירושים או מסות מהגמרא. הוא המשיך לעסוק בתורה למרות שהדבר נראה מגוחך ומנותק מהמציאות. הוא גם נהרג בשואה, אבל אני חושב שזה המישן שלנו, להמשיך לקיים את הדבר ולקוות, כמו אדם ששוחה בים ולא מפסיק, כמו שאני המשכתי לנסות ולהישאר בחיים האינטלקטואליים וזה, ולא מפסיק, בתקווה שיגיע הרגע הזה. אני רוצה לנצל את ההזדמנות שאתה פה, בכל זאת אנחנו בסמינר הקיבוצים, בכללה להכשרת מורים. נדבר איתך קצת על חינוך, אמרנו שאתה פרופסור במחלקה לחינוך באוניברסיטה הפתוחה, ואתה עוסק בנושא של טכנולוגיות בחינוך, ונראה שאנחנו ממש בעיצומה של מהפכה בתחום הזה, מהפכת הבינה המלאכותית. היום אף אחד לא זז בלי צ'אט GPT. אני יכול לספר שאתמול הבן שלי למד למבחן במדעים, אז הוא ביקש מהצ'אט, אני אפילו לא חשבתי על זה, כהכנה למבחן, אנחנו היינו קוראים את החומר, אז הוא ביקש מהצ'אט ליצור לו מבחן דמה, ענה על המבחן, הצ'אט נתן לו ציון. עוד ככה לומדים גם למבחן היום. אני נורא התלהבתי בתור אבא, אבל איך אתה רואה את כל הנושא הזה של הבינה המלאכותית שקפצה לחיינו? תראה, המחקר שלי הוא בעיקרו בטכנולוגיות. אני חוקר טכנולוגיות למידה, טכנולוגיות שהן בדיוק מהסוגים האלה, ואני תמיד חושד בהן. אני אוהב, מנהל איתן יחסי אהבה, שנאה. אני לא מתלהב מהן, אבל אני משתמש בהן, ואני לומד להיזהר מהן באותה מידה כמו שאני מכבד אותן. אז... כבדהו וחשדהו. אבל צ'אט GPT, זאת טכנולוגיה חדשה שאנחנו עוד לא מבינים אותה ואת המשמעויות שלה. אנחנו חלקנו מאמץ אותה במהירות מוגזמת, ואנחנו לא ערים למה הוא נותן. צ'אט GPT בנוי על זה שהוא תמיד ייתן לך תשובה. עכשיו, אפילו אם היא תהיה שגויה, אפילו אם היא תהיה לא מוצלחת, לפעמים זה נשמע טוב. למשל, המקרה של הבן שלך הוא שימוש מצוין. הנה, הוא מצא לו פרטנר שיעזור לו להיבחן, להעריך את יכולתו לקראת הבחינה. אחלה דבר. פרטנר שאינו אבא שלו. בסדר. מצד שני, תאר לך שהוא היה מבקש גם מהאלגוריתם הזה לכתוב לו עבודה. עכשיו, האלגוריתם הזה יכול לכתוב לו עבודה שתראה מצוין, אבל היא תהיה במסגרת הפריימוורק המוכר. צ'אט GPT לא יכתוב שיר יצירתי, הוא יכתוב שיר מתוך מה שהוא מכיר. צ'אט GPT יודע לענות רק על מה שהוא מכיר, הוא לא יודע לייצר משהו חדש. ועכשיו, אנחנו בחינוך מבקשים ליצור משמעות היצירה זה ליצור משהו שהוא חדש. אם תבקש מהאלגוריתם לכתוב בשמך דברים, הוא ייצר מתוך מה שהוא יודע. הוא לא יודע לייצר יצירות שהן מקוריות, מה שייקרא, שיש להן איזה תוספת מחוץ לקופסה. ועכשיו, פה הסכנה הגדולה, שנהפוך להיות צרכנים של מידע שבלוני. אני חושב, אבל, שהזכרת אם הצ'אט היה כותב עבודה, אז גם אנחנו באקדמיה היום מכירים ופוגשים ומקבלים כמרצים עבודות שהצ'אט כתב אותן. וגם את זה אתה חקרת, נכון? זאת אומרת, חקרת את התחום של הונאה בלמידה. בעצם תמיד העתיקו. גם אם הפעם היה שליף, אז היית מחביא אותו והיית מוציא, ואז גם היה מאוד פשוט, אם היית מוצא את השליף, אז הסיטואציה מאוד ברורה. היום אנחנו לא יודעים להגיד בהכרח שהצ'אט כתב. זאת אומרת, לך תוכיח שאין לך אחות או של סטודנט. אני לא מתייחס רק לצ'אט עצמו. אני חקרתי הונאה לאו דווקא בהקשר של צ'אט, אלא של הונאה דיגיטלית בכלל נתפסת היום, וחקרנו עמדות חברי סגל וסטודנטים כלפי הונאות. אז הונאה מסוג שליף, למשל, לעומת הונאה מסוג copy-paste מוויקיפדיה, לא יודע מה. והבחננו בין הונאה דיגיטלית להונאה אנלוגית, ובאופן כמעט גורף, דבר שאגב, לאורך זמן ראינו שהוא כזה עדיין, הוא ההונאה הדיגיטלית נתפסת כהונאה קלה יותר, ואילו ההונאה האנלוגית מקבלת עונש על ידי ועדות

משמעת, למשל, כבד יותר. עכשיו, ומה ש... אולי כי אתה יכול להוכיח אותה. לא, לא, לא, אני חושב שזה... השליף הוא פה. זה לא העניין. אנחנו חקרנו את זה, מחקרים מאוד מדוקדקים ומבוקרים, שראינו בכל מיני תנאי בקרה וכולי, ראינו שמה שבעצם קובע זה התפיסה, האופן שאתה תופס. שוד תחנת דלק של 500 שקל תקבל עשר שנים בהוקה לבוש. שוד של מיליון שקל שתעביר מחשבון לחשבון, תקבל איזה עונש מסוים. שוב, זה הונאה. הדיגיטל נתפס כמשהו של גיקים כאלה, חבר'ה גאונים שיודעים זה, ואנחנו לא יודעים להעריך איזו עבירה, איזה פשע זה לעשות אותו. כנ"ל לגבי עבירות של הטרדה באינטרנט, של cyber bullying, מה שנקרא. גם על זה, להרביץ לילד זה נחשב הרבה יותר חמור מאשר לעשות לו חרם באינטרנט. היום עדיין לא מבינים איזה מדיום קטלני זה. כנ"ל כל מה שאנחנו רואים היום ברשתות החברתיות. לכן, לראות את זה רק דרך העיניים של הונאה בצ'אט GPT. יש לי אמיתה שהיום עושה מחקר על תפיסת הבעלות של חומרים שנוצרו בצ'אט GPT. אני ביקשתי מהצ'אט... אז זה שלי. זה שלי. מצד שני, זו רמאות. יש פה דילמה. אם העתקתי אותו מוויקיפדיה, אני יודע שגנבתי. אבל אם פה אני ביקשתי מהצ'אט לייצר בשבילי משהו, אולי זה שלי. עכשיו, אלה שאלות שלדעתי מוקדם מדי לדבר עליהן עדיין, כי אני חושב שהטכנולוגיות האלה הן בהיווצרות. אנחנו עדיין לא מבינים איפה זה מצוי. הבעיה הגדולה היא שהטכנולוגיה הזו משתנה בקצב מהיר, ועד שתתחיל מחקר, הצ'אט כבר יהיה הרבה יותר מתוחכם, וכל מה שבדקת כבר יהיה לא רלוונטי. זה הקושי הגדול במחקרי טכנולוגיות כל הזמן. אתה מוטרד לגבי עתיד ההוראה? בהקשר הזה? אם יצרנו, אולי לא צריך מורים? אני אגיד לך למה לא מוטרד. כשהייתי ילד, היו שמים אותנו מול הרדיו הלימודי, ואמרו, הנה, זה יחליף את בית הספר. אני זוכר את השיר, בואו, עיין לעד עמק עד אמה, ואבי עוגה מת אמה. זה היה פינת הילד הלימודי, משהו. אנגלית ילמדו ברדיו, כאילו הייתה חזון אפוקליפטי, היה שבית הספר יהיה ברדיו. אחר כך עברו לטלוויזיה החינוכית. אני עצמי, כמי שעבדתי עשר שנים בפיתוח בחברת מחשבים, עסקנו בפיתוח של חומרי לימוד לבתי ספר, והיו דיבורים על בית ספר שיחליף, בית ספר אביב קראו לזה, שיחליף את האינטרנט, שיחליף את בית הספר. השנים לימדו אותי שמערכת החינוך היא הרבה יותר קשוחה ונוקשה לטוב או לרע, לדעתי יותר לרע, שקשה לשנות אותה, ולכן גם טכנולוגיות מאיימות כאלה או לא מאיימות, בסופו של דבר לומדים לחיות איתן בפרופורציות הנכונות. אני חושב שהאתגר הגדול הוא בפני מערכות החינוך. החלטות אתיות של מה מאוחר ואסור, יש סכנה שהמערכות ייכנסו לעמדות העקרוניות במקום לקבל את העובדה שיש צ'אט, ובואו נגדיר את הכללים של השימוש בו, יגידו אסור בכלל. כשאסור בכלל, זה היה מין מצב שהציבור לא יכול לעמוד בו, וזהו. לקראת סיום, חמש שאלות קבועות, תשובות קצרות לשניכם. יורם הגדר, חינוך. חינוך, דוגמה אישית. הדס. דיאלוג. חלום חינוכי. שאנשים יהיו בני אדם. הדס. אני מצטרפת. הלואי. מה מרגש אותך? זריחה יפה. מה מרגש אותך? ים. יש זריחה יפה בים. יורם, מה אתה עושה בסוף יום קשה? מה אני עושה בסוף יום? הולך לנוח. הכי טוב. מטיילת עם הכלבה. מה אתה רוצה להיות כשתהיה גדול? סופר יותר טוב. פרופסור. יורם והדס, תודה שבאתם. אני רוצה לאחל לכם הצלחה בכנס השלום. אני רוצה לאחל לעצמנו שכבר יהיה בו השלום. נשאלה. אמן. תודה לכל המאזינים והמאזינים שלנו. נשמח שתעשו לנו עוקב בספוטיפיי, זה עוזר לנו להביא עוד מאזינים. אני קובי דביר. נשתמע בפרק הבא. נשמע בפרק הבא.